

Code of Administrative Procedure of Ukraine. The possibility of involving an expert in the field of law in the administrative process through the conduct of scientific and legal expertise, one of the functional purposes of which is the doctrinal interpretation of legislation, is considered. The problem of determining the competence of an expert in the field of law is consecrated and the criteria for its evaluation are presented. The necessity of improving the norms of the specified code of Ukraine in terms of determining the procedural rights and obligations of an expert in the field of law in a trial, as well as the legal nature of his conclusion, is proved. In particular, we consider it necessary, along with the requirement fixed by the legislator to have a scientific degree and be a recognized specialist in law, to add such a requirement as a mandatory practical experience as a lawyer for at least 10 years. Proposals are provided on amending the Code of Administrative Procedure of Ukraine, which will help resolve conflicts in the current legislation regarding the legal status of an expert in the field of law and the opinion provided by him, his rights and obligations.

Key words: expert in the field of law, opinion of an expert in the field of law, administrative process, analogy of law, analogy of law, scientific and expert examination.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.08>
УДК 343.98

Світлана Миколаївна Кухарева
старший судовий експерт
відділу нормативно-правового забезпечення лабораторії
організації наукової, методичної діяльності,
нормативного забезпечення та міжнародного співробітництва

E-mail: svitlana.kukhareva@kndise.gov.ua

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

Дмитро Віталійович Кальной
завідувач відділу
нормативно-правового забезпечення лабораторії організації
наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення
та міжнародного співробітництва

E-mail: d.kalnoy@kndise.gov.ua

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

Антон Михайлович Камінський
молодший науковий співробітник
відділу нормативно-правового забезпечення лабораторії
організації наукової, методичної діяльності,
нормативного забезпечення та міжнародного співробітництва

E-mail: anton.kaminskyi@kndise.gov.ua

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК У ДОКАЗУВАННІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА ВИЗНАЧЕННІ ЗБИТКІВ ДЛЯ УКРАЇНИ: ВАЖЛИВІСТЬ, ВИКЛИКИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті досліджено проблематику використання стороною захисту у адвокатській практиці висновку експерта, як одного із ключових доказів у суді, у тому числі й досліджень пов'язаних з визначенням шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, визначення самого факту агресії, з урахуванням змін до деяких нормативно-правових актів з питань судово-експертної діяльності в контексті самостійного збирання матеріалів судовим експертом у рамках його професійних обов'язків. Досліджено питання подальшого оцінювання висновку експерта, у порядку, передбаченому законодавством.

Ключові слова: експерт, висновок експерта, сторона захисту, адвокат, збройна агресія, оцінювання висновку, досудове розслідування, докази.

Постановка проблеми. Експертний висновок у доказуванні збройної агресії російської федерації та визначенні шкоди та збитків, завданих Україні, є надзвичайно важливим етапом у процесі захисту порушених прав. Детальний збір та вивчення матеріалів, що стосуються збройної агресії, включаючи звіти відомчих органів, свідчення очевидців та інші докази, допоможе визначити реальний розмір завданої шкоди чи встановити певні факти. Надзвичайно важливе значення має професіоналізм фахівців з правової допомоги, які мають досвід у веденні таких справ. Вони мають проаналізувати всі уже наявні факти та докази, що існують, а також підкріпити правову позицію висновком експерта, де має бути надана обґрунтована оцінка збиткам, завданим як Україні, так і фізичним особам, що в подальшому також може бути використано в судовому процесі, у тому числі й в Міжнародному кримінальному суді, для забезпечення відшкодування.

Багато фізичних осіб, що проживають на території України, зазнали руйнувань свого житла, подекуди воно не просто зруйноване, а знищене й не підлягає відновленню. Розтрощено прибудинкові чи господарські будівлі, автомобілі, присадибні ділянки тощо. Власники потребують фахової допомоги як правозахисників, так і експертів для подальшого відшкодування збитків, завданих збройною агресією.

З набуттям чинності Законом України від 03.11.2022 № 2716-IX «Про внесення змін до Закону України «Про судову експертизу» щодо удосконалення організаційно-управлінського забезпечення судово-експертної діяльності» [3] до дисциплінарних проступків було віднесено, зокрема, самостійне збирання матеріалів, що підлягають дослідженню, а також самостійний вибір вихідних даних для проведення судової експертизи.

Українське законодавство передбачає можливість самостійного збирання матеріалів судовим експертом у рамках його професійних обов'язків. Згідно зі статтею 23 Закону України «Про судову експертизу» [2], судовий експерт має право звертатися до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з проханням надання необхідної інформації, документів та матеріалів для проведення експертизи.

Також судовий експерт може звертатися до осіб, які мають відношення до проведення (замовників) експертизи, з клопотанням про надання необхідної інформації та документів. При цьому судовий експерт повинен дотримуватися вимог законодавства щодо захисту персональних даних та конфіденційності інформації.

Збирання матеріалів судовим експертом повинно відбуватися з дотриманням вимог професійної етики та об'єктивності, а також в межах його повноважень. Якщо судовий експерт встановлює наявність та розмір збитків, але сторона, що його залучила, не забезпечила достатньо якісні докази для підтвердження своєї позиції, то це може призвести до неправильного рішення суду. Тому важливо, щоб замовники експертизи забезпечували достатньо якісні докази для підтвердження своєї позиції для уникнення негативних наслідків, як для самого експерта, так і подальшого використання експертного висновку як джерела доказів у справі.

Проте, законодавством чітко не визначено, й тим більше не розмежовано поняття «самостійного збирання вихідних даних та/або матеріалів», чи є «вихідні дані» частиною «матеріалів», а також «вибір вихідних даних (зразків)», як одного з етапів проведення дослідження, що передбачено вимогами методики з проведення відповідної експертизи. Тому такі дії можуть тлумачитись неоднозначно в ході оцінювання експертного висновку.

Також проблемним питанням є відсутність стандартів оцінки доказів, які надаються судовими експертами. Це може призвести до різних підходів оцінювання того ж самого доказу. Недостатня співпраця між адвокатами, що залучають судових експертів, та судовими експертами може призвести до неповної або неправильної інформації, яка надається експерту, а це, в свою чергу, впливає на прийняття судом відповідного рішення, зокрема при оцінюванні експертного висновку.

Якщо вихідні дані, на основі яких робиться експертиза, неповні або неправильні, то й результат експертизи може бути сумнівним. Тому важливо, щоб судові експерти мали доступ до достовірних та повних даних для проведення своєї роботи.

З набуттям чинності Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за

гарячими слідами» та протидії кібератакам» від 15.03.2022 [3] врегульовано використання у кримінальному процесі спеціальних знань під час копіювання інформації комп'ютерних систем, а також зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису.

Відповідні зміни, здійснюючи, в цілому, позитивний вплив на ефективність здійснення слідчих дій та забезпеченні у розумні строки збору доказової бази, особливо в умовах воєнного стану, мають певні нюанси, що можуть призвести до ускладнення їх реалізації на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти дослідженню проблемних питань судової експертизи у різні часи присвятили свої роботи такі вчені, як Л. Ю. Ароцкер, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, Р. С. Белкін, В. В. Бірюков, М. С. Бокаріус, Т. В. Варфоломеева, А. І. Вінберг, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, І. І. Когутич, В. О. Коновалова, І. І. Котюк, В. С. Кузьмічов, С. М. Потапов, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, О. В. Таран, В. В. Тищенко, І. Я. Фрідман, В. Г. Хахановський, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, В. Ю. Шепітько, Б. В. Щур та ін.

Разом із цим, зважаючи на набуття чинності відповідними змінами до законодавства за період та в умовах збройної агресії, вказане питання потребує також і сучасного дослідження.

Мета дослідження. Аналіз сучасного стану правового регулювання судово-експертної діяльності в частині використання спеціальних знань при виборі вихідних даних для проведення повного та об'єктивного дослідження і подальшого оцінювання висновку експерта з точки зору методологічного підходу з урахуванням допустимості використаних експертом вихідних даних, що були отримані в ході проведення дослідження, зокрема, з визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації та визначення самого факту агресії.

Викладення основного матеріалу дослідження. Термінологія «оцінка висновку експерта» В. Ю. Шепітьком у Великій українській юридичній енциклопедії описується як «складна розумова діяльність, що охоплює: 1) аналіз дотримання процесуального порядку доручення та проведення судової експертизи; 2) визначення відповідності висновку експерта завданню; 3) встановлення повноти та наукової обґрунтованості висновку експерта; 4) визначення відповідності висновку експерта іншим зібраним під час провадження доказам; 5) перевірку належності (віднесення до кримінального провадження) даних, які містяться у висновку» [8]. Під час оцінювання висновку експерта співставляється з іншими доказами по справі, визначається ступінь повноти проведеного в ньому дослідження, наукової обґрунтованості зроблених висновків, дотримання процесуальних вимог при проведенні експертизи, достовірність отриманих експертом результатів, значення в доказуванні встановлених експертизою фактів.

Як і всі докази, висновок експерта не має заздалегідь встановленої сили, тобто виключної обов'язковості для суду та досудового слідства. Але тільки по відношенню до нього законодавець прямо вказує на необхідність

мотивування незгоди із ним (п.10 ст.101 КПК України) [1]. Тому висновок експерта прийнято оцінювати з двох сторін – за «формальною» та «сутнісною». Наприклад, М. Г. Щербаковський поділяє ці сторони (рівні оцінки) на «логіко-процесуальну» та «спеціальну» [9]. Якщо розглядати з формально-процесуальної позиції, за встановленням дотримання процесуального закону, правильності оформлення висновку, то оцінити цей доказ не представляється складним.

На противагу цьому, найбільш проблематично для суду та досудового слідства є здійснити оцінку правильності висновку експерта з сутнісної (науково-технічної та методичної) точки зору, оскільки, як правило, процесуальні суб'єкти не володіють відповідними спеціальними експертними знаннями, не мають розуміння процесу експертних технологій.

Аналіз правильності обрання експертом методики дослідження та особливостей її застосування, формулювання висновків, що випливають із приписів методики, фактично є оцінкою правильності обраного експертом шляху дослідження. У свою чергу, методично правильно обраний шлях експертного дослідження неухильно веде до формулювання правильного висновку експерта і, таким чином, забезпечення базових підстав достовірності цього доказу.

Згідно з чинною редакцією Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [7], експерту забороняється самостійно збирати матеріали, що підлягають дослідженню, а також самостійно вибирати вихідні дані для проведення експертизи, якщо вони відображені в наданих йому матеріалах неоднозначно.

Тому обов'язок щодо збору та надання матеріалів на дослідження покладається на замовника експертизи. Крім того, не слід забувати про те, що у деяких випадках на дослідження слід надавати й порівняльні зразки.

Одним із проблемних питань у доказуванні збройної агресії є визначення самого факту агресії. Це може бути складно, оскільки інтерпретація подій може відрізнитися у різних країнах та серед різних сторін війни.

Іншою проблемою є збирання доказів. У разі збройної агресії часто важко збирати докази через те, що війна завжди є небезпечною для життя та здоров'я людей, особливо тих, які збирають докази. Також можуть бути проблеми з доступом до об'єктів дослідження, що розташовані в місцях активних бойових дій, а також на окупованій території.

Існує також проблематика у застосуванні єдиних підходів та стандартів доказування збройної агресії. Тут варто зазначити, що фіксація фактів заподіяння шкоди в результаті бойових дій є першим етапом будь-яких юридичних процедур: як тих, що пов'язані з наданням державою допомоги (компенсації, дотацій) постраждалим, так і тих, що стосуються притягнення винних до юридичної відповідальності.

Також можуть виникати проблеми з визначенням розміру збитків, оскільки це може бути складним завданням, особливо якщо шкода була завдана інфраструктурі та іншим об'єктам, комплекси яких мають багато специфічних складових та велику вартість.

При цьому юридичний механізм фіксації фактів заподіяння шкоди, з одного боку, не повинен бути надмірно обтяжливим для потерпілих, а з

другого – мусить відповідати тим стандартам доказування, які можуть бути застосовані іноземними судами при вирішенні питання про звернення стягнення на активи країни-агресора для відшкодування заподіяної шкоди.

Зокрема, принцип змагальності сторін, що полягає в свободі надання ними своїх доказів і доведення їх переконливості, є однією з фундаментальних засад правосуддя. Однак, у випадках, пов'язаних із заподіянням шкоди в результаті бойових дій, можливість дотримання цього принципу може обмежуватися з об'єктивних причин. Очевидно, що представники ворожих збройних формувань не будуть брати участь в юридичних процедурах фіксації фактів заподіяної ними шкоди, а українські органи державної влади в цих процедурах не можуть розглядатися як неупереджені, оскільки фактично представляють одну зі сторін у війні – проти якої й була здійснена збройна агресія. Як наслідок, неналежно зафіксовані українською державою факти спричинення шкоди цивільному населенню можуть в подальшому бути поставлені під сумнів.

Крім того, потерпілі не мають свободи в наданні ними доказів щодо фактів спричинення шкоди майну, яке знаходиться в зоні активних бойових дій чи на окупованих територіях, зокрема, вони фізично не мають можливості сприяти експертам в забезпеченні безпосереднього обстеження пошкодженого чи зруйнованого майна. Тож найбільш постраждала категорія потерпілих фактично залишається взагалі без правового захисту.

У цивільному праві більшості країн діє принцип, згідно з яким держава несе майнову відповідальність за шкоду, спричинену її службовими особами. Цей принцип цивільного права слід конкретизувати: держава повинна нести повну майнову відповідальність за всю шкоду, заподіяну будь-якими збройними формуваннями, що перебувають під її контролем чи юрисдикцією.

Як вже згадувалося вище, в процесуальному законодавстві більшості країн затверджено норми, які передбачають судовий імунітет держав від цивільних позовів. Зокрема, саме така норма міститься в статті 85 Закону України «Про міжнародне приватне право» [5].

14.04.2022 Верховний Суд висловив правову позицію у справі № 308/9708/19, посилаючись на норми міжнародного права, суд вирішив, що позови до російської держави про відшкодування шкоди, завданої її збройними силами, можуть бути підсудні українським судам, за місцем заподіяння такої шкоди.

Однак необхідним залишається прийняття спеціального закону, що покладає на державу-агресора обов'язок відшкодувати всі збитки, спричинені такою агресією, незалежно від того, хто їх заподіяв.

В українському законодавстві такий прецедент вже існує – відповідно до вимог Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України» [6] на російську федерацію покладається відповідальність за матеріальну чи нематеріальну шкоду, завдану Україні внаслідок збройної агресії. Факт масштабної немотивованої збройної агресії рф проти України визнано резолюцією надзвичайної спеціальної сесії Генеральної асамблеї

ООН від 02.03.2022 № ES-11/1. Дана резолюція має юридичне значення, що не підлягає доказуванню під час судового розгляду, а отже російська федерація має нести повну юридичну відповідальність за майнову та немайнову шкоду, заподіяну цивільним фізичним та юридичним особам у результаті вчинення нею збройної агресії, зокрема за майнову шкоду, заподіяну підконтрольними їй збройними формуваннями, а також за майнову шкоду, заподіяну збройними формуваннями, підконтрольними Україні, під час здійснення ними законного права на самозахист.

Зокрема, відшкодуванню підлягає шкода, заподіяна в результаті:

- пошкодження чи знищення майна під час бойових дій;
- вилучення майна збройними формуваннями, які перебувають під контролем країни-агресора;
- втрати майна особою, яка була змушена залишити місце проживання через бойові дії чи окупацію.

Таким чином потерпілі фізичні та юридичні особи наділені правом звертатися з цивільними позовами до російської федерації про відшкодування заподіяної шкоди до судів за місцем заподіяння такої шкоди, а у випадку відмови російської федерації брати участь в судовому процесі українська держава має забезпечити представництво її інтересів у суді безоплатним адвокатом з використанням системи вторинної правової допомоги.

Виконання судових рішень про стягнення з рф коштів на відшкодування шкоди, завданої їй збройною агресією, має здійснюватися в межах об'єднаного виконавчого провадження за спеціальною процедурою, під контролем української держави.

Такий закон дозволить значно ефективніше захистити інтереси постраждалих, оскільки надасть українській державі, в тому числі на підставі відповідних висновків експертів, правові підстави звертатися до урядів іноземних держав із проханням надати правову допомогу у виконанні рішень українських судів шляхом звернення стягнення на активи рф, які знаходяться в цих країнах.

Крім того, такий закон має передбачати можливість звернення потерпілих або української держави з позовами до рф про відшкодування збитків безпосередньо в суди тих іноземних країн, де знаходиться майно рф, за рахунок якого вказані збитки можуть бути відшкодовані.

Висновки. Отже, доказування збройної агресії є складним та вимагає від судових експертів високої кваліфікації та незалежності. Для досягнення справедливого судового рішення необхідно забезпечити доступ до всіх необхідних доказів та уникнути тиску на експертів.

Експертний висновок, як один із ключових доказів у суді, у тому числі й досліджень, пов'язаних з визначенням шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, визначення самого факту агресії, є вкрай важливим для реалізації механізмів, спрямованих на відшкодування (компенсацію) понесених втрат, у тому числі за рахунок країни-агресора. Необхідність встановлення, крім обсягів понесених збитків, причинно-наслідкового зв'язку між втратами та агресивними військовими діями

рф, визначає пріоритетність проведення у таких випадках комплексних експертних досліджень із залученням фахівців різних галузей.

З метою удосконалення законодавства про судово-експертну діяльність, в частині використання експертом відповідних вихідних даних та уникнення виходу експерта за межі його повноважень, слід законодавчо врегулювати наступне.

1. Забезпечити можливість судовим експертам самостійно збирати докази, які необхідні для проведення експертизи.

2. Розробити стандарти та методики збору доказів, які будуть використовуватися судовими експертами.

3. Встановити процедуру взаємодії між судовими експертами та правоохоронними органами щодо збору доказів.

4. Забезпечити доступ судових експертів до інформації, що знаходиться у володінні правоохоронних органів.

5. Проводити регулярне навчання та перевірку кваліфікації судових експертів щодо збору доказів.

6. Встановити відповідальність за неправильний збір доказів та надання неправдивої інформації судовим експертом.

З наведеного вбачається, що існує нагальна потреба в створенні державою юридичного механізму доступу експерта до матеріалів та вихідних даних при фіксації фактів заподіяння шкоди, який відповідав би наступним умовам:

– організація роботи комісій з фіксації фактів спричинення шкоди має бути покладена на органи місцевого самоврядування з максимальним залученням до участі в роботі експертів з числа громадськості та мінімальною участю представників органів державної влади;

– потрібно передбачити окрему процедуру для самостійної фіксації власником фактів заподіяння шкоди його майну та самостійного збирання ним відповідних доказів, необхідних для проведення експертом відповідних досліджень;

– потрібно передбачити, те що для фіксації фактів заподіяння шкоди майну в якості доказів можуть використовуватися дані, здобуті в ході досудового розслідування чи дізнання із залученням експерта;

– потрібно передбачити обов'язкове залучення фахівців лише на етапі, коли необхідно провести визначення ступеня пошкоджень майна та технічної можливості його відновлення, адже для візуального виявлення факту пошкодження чи знищення майна спеціальні знання не потрібні;

– потрібно передбачити можливість виявлення та фіксації доказів, які свідчать, що майно було пошкоджено чи знищено в результаті дій військових формувань та/або вчинення воєнних злочинів, але в межах цієї процедури не повинно прийматися остаточне юридичне рішення про причини заподіяння шкоди;

– потрібно передбачити, що у випадках, коли відсутня фізична можливість доступу до пошкодженого чи зруйнованого об'єкта для його обстеження, то фіксація факту спричинення шкоди може здійснюватися

дистанційно за спрощеною процедурою, і для таких випадків повинна застосовуватися спеціальна методика оцінки розміру збитків.

Також є необхідним внесення змін до ст. 85 Закону України «Про міжнародне приватне право», передбачивши можливість потерпілих фізичних та юридичних осіб звертатися до українських судів з позовами до іноземних держав про відшкодування збитків, заподіяних їх збройною агресією та/або порушенням законів та звичаїв війни підконтрольними їм збройними формуваннями, якщо на території України знаходиться місце заподіяння шкоди або знаходиться майно держави-відповідача, за рахунок якого можуть бути задоволені позовні вимоги.

Крім цього, вбачається за доцільне прийняття Україною спеціального закону про майнову відповідальність рф за шкоду, заподіяну її збройною агресією.

Перелік посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 26.05.2023).
2. Про судову експертизу. Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення 26.05.2023).
3. Про внесення змін до Закону України «Про судову експертизу» щодо удосконалення організаційно-управлінського забезпечення судово-експертної діяльності. Закон України від 03.11.2022 № 2716-IX. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2716-20> (дата звернення 26.05.2023).
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам. Закон України. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20> (дата звернення 26.05.2023).
5. Про міжнародне приватне право. Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV.

References

1. Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated April 13, 2012 No. 4651-VI. Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (access date 26.05.2023) (in Ukrainian).
2. On Forensic Expertise. Law of Ukraine dated February 25, 1994 No. 4038-XII. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (access date 26.05.2023) (in Ukrainian).
3. On amendments to the Law of Ukraine «On Forensic Expertise» on the improvement of the organizational and managerial support of forensic activities. Law of Ukraine dated 03.11.2022 No. 2716-IX. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2716-20> (access date 26.05.2023) (in Ukrainian).
4. On amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine and the Law of Ukraine «On Electronic Communications» on improving the efficiency of pre-trial investigation «in hot pursuit» and counteracting cyber-attacks. The Law of Ukraine. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20> (access date 26.05.2023) (in Ukrainian).
5. On private international law. Law of Ukraine dated June 23, 2005 No. 2709-IV.

Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15> (дата звернення 26.05.2023).

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України. Закон України від 21.04.2022 № 2217-IX. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2217-20> (дата звернення 26.05.2023).

7. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>. (дата звернення 26.05.2023).

8. Шепітько В. Ю. Оцінка висновку експерта. *Велика Українська юридична енциклопедія. Т. 20 Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія* / редкол.: В.Ю.Шепітько (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2018. 952с.

9. Щербakovskii М.Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование: Учебно-практическое пособие. – Харьков: Эспанада, 2005. – 544с.

Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15> (access date 26.05.2023) (in Ukrainian).

6. On amendments to certain laws of Ukraine on the regulation of the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine. Law of Ukraine dated April 21, 2022 No. 2217-IX. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2217-20> (access date 26.05.2023) (in Ukrainian).

7. On approval of the Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies and Scientific and methodological recommendations for the preparation and appointment of forensic examinations and expert studies. Order of the Ministry of Justice dated 08.10.1998 No. 53/5. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (access date 26.05.2023) (in Ukrainian).

8. Shepitko, V. Yu. (Ed.) (2018). Evaluation of the expert's opinion. *Great Ukrainian legal encyclopedia. Vol. 20 Criminalistics, forensic science, legal psychology*. Kharkiv. 952 p. (in Ukrainian).

9. Shcherbakovskii, M. G. (2005). Forensic examinations: purpose, production, use: Educational and practical guide. Kharkiv. 544 p. (in Russian).

EXPERT OPINION IN PROVING THE ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AND DETERMINING THE DAMAGES TO UKRAINE: IMPORTANCE, CHALLENGES, AND PRACTICAL ASPECTS

S. Kukhareva
D. Kalnoi
A. Kaminskyi

The article examines the problems of the use of an expert's opinion in legal practice as one of the key pieces of evidence in court, including research related to the determination of damage and losses caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation, the determination of the very fact of aggression, taking into account amendments to some normative legal acts on issues of forensic

expert activity in the context of the independent collection of materials by a forensic expert as part of his professional duties. The issue of further assessment of the expert's opinion was investigated in accordance with the procedure provided for by law.

Key words: expert, expert opinion, lawyer, armed aggression, opinion evaluation, pre-trial investigation, evidence.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.09>
УДК 343.982.4

Ірина Володимирівна Білоус
завідувач відділу
почеркознавчих досліджень
лабораторії криміналістичних видів досліджень

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1524-4939>
E-mail: iraeksp@gmail.com

Віталій Сергійович Годзь
судовий експерт
відділу почеркознавчих досліджень
лабораторії криміналістичних видів досліджень

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9680-8021>
E-mail: vitalikgodz@ukr.net

Ірина Юріївна Рябенко
судовий експерт
відділу почеркознавчих досліджень
лабораторії криміналістичних видів досліджень

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8879-4645>
E-mail: ryabenko1975htc@gmail.com

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА: ОГЛЯД ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Стаття присвячена огляду чинного законодавства України, яке регламентує відповідальність судових експертів, розкриті деякі особливості нововведень в частині дисциплінарної відповідальності судових експертів на законодавчому рівні. Надано пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про судову експертизу» з питань дисциплінарної відповідальності судових експертів.